

İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Ahmet Özalp

<https://orcid.org/0000-0002-6514-019X>

Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı, Şırnak, Türkiye

<https://ror.org/01fcvk23>

ahmetozalp@sirnak.edu.tr

Atıf Bilgisi:	Özalp, Ahmet. "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersi Öğretmenlerinin Eğitim Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri". <i>İslami İlimler Dergisi</i> 42 (Mart 2026), 331-353. https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1836914 .
Makale Türü:	Araştırma Makalesi
Etik Beyan:	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Kurul İzni:	Bu çalışma için Şırnak Üniversitesi Etik Kurulundan 19.04.2025 tarihli ve E-74546226-204.01.07-130515 sayılı karar ile etik onay alınmıştır.
ÜYZ Beyanı:	Bu makalenin hazırlanma sürecinde yapay zekâ destekli araçlar kullanılmıştır. Kullanılan yapay zekâ aracının adı: Google Gemini. Kullanım amacı: Çeviri, dil/imla düzenleme, veri analizi ve hata kontrolleri. Yazar(lar), makalenin tüm içeriğinin doğruluğundan ve bilimsel/etik uygunluğundan tamamen sorumludur. Yapay zekâ araçları yazar olarak gösterilemez.
Geliş Tarihi:	05 Aralık 2025
Kabul Tarihi:	09 Mart 2026
Yayın Tarihi:	30 Mart 2026
Hakem Sayısı:	Bir İç Hakem - En Az İki Dış Hakem
Değerlendirme:	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması:	Yapıldı - intihal.net
Çıkar Çatışması:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman:	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Etik Bildirim:	dergiislamiilimler@gmail.com
Lisans:	CC BY-NC 4.0

Öz: Bu makalede Şırnak ilinde görev yapan İmam Hatip Lisesi meslek dersi öğretmenlerinin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunların ve bunlara yönelik çözüm önerilerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Nitel araştırma yaklaşımıyla ele alınan çalışma durum çalışması deseninde kurgulanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme stratejisiyle belirlenen Şırnak'ın farklı ilçelerinde görev yapan 15 İHL meslek dersi öğretmeninden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak uzman görüşüyle son şekli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve yüz yüze gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin ders kitaplarını bilgi açısından yeterli bulmalarına rağmen içerik yoğunluğundan yakındıkları tespit edilmiştir. Eğitim programları bağlamında öğretmenlerin eski ve yeni programlar arasında anlamlı bir fark görmemeleri reformların sahaya yansımadaki sınırlılıkları göstermektedir. Öğrenci ve veli boyutunda en belirgin sorunlar öğrencilerin akademik yetersizliği ve üniversite sınav sisteminin meslek derslerini kapsamaması nedeniyle oluşan ilgisizliktir. Çalışmanın en özgün boyutu ise yerel dinamiklerin etkisinin tespitidir. Bölgedeki klasik medrese geleneğinin varlığı ve öğrencilerin medrese kaynaklı dini otorite algısı okul eğitimini ve öğretmenin sınıf içi konumunu doğrudan etkileyen en önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca mezhep farklılıkları ve dil bariyeri gibi yerel unsurlar da öğretim sürecini şekillendiren faktörler olarak belirginleşmektedir. Öğretmenlerin çözüm önerileri ise çok boyutlu bir yapı arz etmektedir. Katılımcılar teknik düzeyde materyal desteğinin artırılmasını talep ederken, yapısal düzeyde meslek derslerinin üniversite sınavlarına dahil edilmesini ve bölgesel şartlara uygun esnek programların geliştirilmesini önermektedir. Ayrıca yerel bağlamda okul-Diyanet iş birliğinin güçlendirilmesi ve dil kaynaklı iletişim engellerinin aşılması gibi sosyo-kültürel stratejiler de öne çıkan tavsiyeler arasındadır. Bu sonuçlar din eğitimi politikalarının genel pedagojik ihtiyaçların yanı sıra bölgesel sosyo-kültürel gerçeklikleri de dikkate alacak şekilde yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Şırnak, İmam-Hatip Lisesi, Meslek Dersleri, Eğitimde Karşılaşılan Sorunlar.

Problems Encountered by Vocational Subject Teachers in Imam Hatip High Schools and Their Recommendations for Solutions

Ahmet Özalp

<https://orcid.org/0000-0002-6514-019X>

Assist. Prof., Şırnak University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Studies, Division of Religious Education, Şırnak, Türkiye

<https://ror.org/01fcykv23>

ahmetozalp@sirnak.edu.tr

Citation:	Özalp, Ahmet. "Problems Encountered by Vocational Subject Teachers in Imam Hatip High Schools and Their Recommendations for Solutions". <i>Journal of Islamic Sciences</i> 42 (March 2026), 331-353. https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1836914 .
Article Type:	Research Article
Ethical Statement:	It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been properly cited.
Ethics committee approval:	Ethical approval for this study was obtained from the Şırnak University Ethics Committee with the decision dated April 19, 2025, and numbered E-74546226-204.01.07-130515.
AI Statement:	AI-assisted tools were used. Name of the AI tool: Google Gemini. Purpose of use: Translation, language and spelling editing, data analysis, and error checking. The author(s) are fully responsible for the accuracy and integrity of the manuscript. AI tools cannot be listed as authors.
Date of submission:	05 December 2025
Date of acceptance:	09 March 2025
Date of publication:	30 March 2026
Reviewers:	One Internal & At Least Two External Reviewers
Review:	Double-blind
Plagiarism checks:	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest:	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Grant Support:	No funds, grants, or other support was received.
Complaints:	dergiislamiilimler@gmail.com
License:	CC BY-NC 4.0

Abstract: This study aims to identify the challenges faced by vocational religious course teachers in Imam Hatip High Schools in Şırnak, Türkiye, and the solutions they propose. Designed as a qualitative case study, the research analyzed data from semi-structured interviews with 15 teachers selected via criterion sampling. Findings reveal that while teachers consider textbooks informationally sufficient, they criticize their excessive content density. Furthermore, the lack of significant differentiation between old and new curricula points to limitations in reflecting reforms to the field. Major challenges regarding students include academic inadequacy and disinterest stemming from the exclusion of vocational courses from university entrance exams. The study's most original contribution lies in its analysis of local dynamics; the classical madrasa tradition, denominational differences, and language barriers significantly shape the instructional process and teachers' classroom authority. Teachers' solution proposals are multidimensional, ranging from technical demands like increased material support to structural changes such as integrating vocational courses into university exams and developing regionally flexible programs. Additionally, the study highlights socio-cultural strategies like strengthening School-Diyanet cooperation to overcome language-based communication barriers are highlighted. These results suggest that religious education policies should be structured to accommodate regional socio-cultural realities alongside general pedagogical needs.

Keywords: Religious Education, Şırnak, Imam Hatip High School, Vocational Religious Courses, Educational Problems.

Giriş

Eğitim faaliyeti planlanmış bir müfredatın aktarımının yanı sıra idealize edilmiş “resmî” bilgi ile hayatın “sahici” gerçekliği arasında süregelen dinamik bir müzakere sahasıdır. Bu süreçte öğretmen sadece bakanlıkça belirlenen kazanımları öğrenciye ileten bir aracı konumunda değildir. O aynı zamanda devletin makro hedefleri ile bölgenin ve sınıfın mikro sosyolojisi arasında köprü kurmaya çalışan, öğrencinin zihinsel ve duygusal gelişimine rehberlik eden yardımcı bir öznedir. Pedagojik formasyonu ve üstlendiği misyon itibarıyla eğitim sürecinin merkezinde öğrenciyle birlikte hiç şüphesiz öğretmen yer almaktadır.^[1] Zira müfredat ne kadar kusursuz hazırlanırsa hazırlansın onu öğrencinin dünyasında anlamlı kılacak olan güç öğretmenin entelektüel ve mesleki donanımıdır. O; öğrencilerin eleştirel düşünme melekelerini destekleyen, onların fiziksel ve sosyal gelişimlerine katkı sunan ve nihayetinde benlik oluşumunda onlara ufuk kazandıran bir rehberdir.^[2] Dolayısıyla böylesine hayati bir rolü olan öğretmenin eğitim sahasında karşılaştığı sorunların tespit edilmesi hem öğrencinin gelişimi hem de toplumsal salahiyyet açısından teknik bir gereklilik olmanın ötesinde bir zorunluluktur.

Modern eğitim sistemlerinde öğretmen bu misyonunu devlet tarafından belirlenmiş çerçeve programlar dahilinde icra etmektedir. Türkiye’de de öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından geliştirilmekte ve sahadaki uygulayıcılar olan öğretmenlere emanet edilmektedir. Programlar okul türlerinin amaç ve hedeflerine göre farklılık arz etmektedir.^[3] Bu kapsamda İmam Hatip Liseleri (İHL) hem fen ve sosyal bilimler alanındaki akademik eğitimi hem de dini/mesleki formasyonu bünyesinde barındıran özgün programıyla Türk eğitim sistemi içinde müstesna bir yere sahiptir. Özellikle 2024 yılında hayata geçirilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’yle birlikte eğitim felsefesinde ve program yapısında yeni bir vizyon ortaya konulmuştur. Bu yeni dönemde eğitimin kalitesine ve uygulanabilirliğine dair sağlıklı veriler sunması bakımından İHL meslek dersleri öğretmenlerinin sahada karşılaştıkları sorunların güncel verilerle yeniden ele alınması önem arz etmektedir.

İHL meslek dersleri öğretmenlerinin sorunlarına odaklanan alan yazın incelendiğinde konunun akademik camiada belli bir birikim oluşturduğu görülmektedir. Konal, Samsun;^[4] Aşlamacı, Türkiye genelinde 12 farklı il;^[5] İlhan, Uşak;^[6] Arslan, Kastamonu^[7] ve Baltacı, Ankara^[8] örneklemine yürüttükleri çalışmalarla alana kıymetli katkılar sunmuşlardır. Bu araştırmalar meslek dersleri öğretmenlerinin karşılaştığı güçlükleri program, materyal, fiziksel altyapı ve öğrenci tutumları gibi genel başlıklar altında tasnif ederek sorunun çerçevesini çizmişlerdir. Fakat eğitim, doğası gereği durağan değil; dinamik bir süreçtir. Değişen toplumsal şartlar, güncellenen eğitim politikaları ve kuşaklar arası farklılaşmalar eğitimde karşılaşılan sorunların da periyodik olarak yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca her coğrafi bölgenin kendine has

[1] Bayramali Nazıroğlu vd., “DKAB Öğretmenleri ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İnsan Doğasına İlişkin Tutumları”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/1 (2017), 474.

[2] Detaylı bilgi için bk. Mehmet Faruk Bayraktar, *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2010).

[3] T. C. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları” (Erişim 20 Eylül 2025).

[4] Salim Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1995).

[5] İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet* (İstanbul: DEM Yayınları, 2017).

[6] Mehmet İlhan, *İmam Hatip Meslek Dersleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Motivasyonlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi (Uşak Örneği)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

[7] Onur Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

[8] Ali Baltacı, “İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (2019).

sosyo-kültürel dinamikleri genel sorunların yerel düzlemde farklı tezahür etmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla önceki çalışmaların ortaya koyduğu güçlü zemini yerel bağlamın özgün değişkenleriyle ve güncel gelişmelerle harmanlayarak yeniden okumak literatürün zenginleşmesi adına bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda Şırnak ili, İHL meslek dersleri öğretmenlerinin deneyimlerini yerel dinamikler ışığında analiz etmek için özgün bir çalışma sahası sunmaktadır. Öncelikle Şırnak, öğretmen sirkülasyonunun en yoğun olduğu illerden biridir^[9] ve bölgede görev yapan öğretmenlerin önemli bir kısmı mesleğe yeni başlayan genç eğitimcilerden oluşmaktadır. Henüz tecrübe kazanma aşamasında olan bu öğretmenlerin üniversitede edindikleri teorik bilgi ile sahadaki pratik gerçeklik arasında kurdukları ilişkiyi ve yaşadıkları uyum süreçlerini gözlemek programların işlevselliğini test etmek açısından da değerli veriler sunacaktır.

Daha da önemlisi Şırnak, sosyo-kültürel dokusu itibarıyla eğitim süreçlerini etkileyen güçlü yerel değişkenlere sahiptir. Bölge halkının fıkhî mezhebinin ekseriyetle Şafii olması^[10] din eğitimi süreçlerinde mezhepler arası yaklaşımın nasıl kurgulanması gerektiği sorusunu gündeme getirmektedir. Zira mezhepsel farklılıkların din eğitiminin kurumsallaşmasındaki yeri^[11] ve çoğulcu bir perspektifle eğitimin nasıl sürdürüleceği^[12] modern din eğitimi tartışmalarının merkezî konularındandır. Buna ek olarak Şırnak'ta köklü bir geçmişe sahip olan ve sivil din eğitimi faaliyetlerini sürdüren klasik medrese geleneği bölgenin eğitim havzasında önemli bir yer tutmaktadır. Geleneksel yapının hakim olduğu böyle bir toplumsal dokuda modern bir kurum olan İHL'de görev yapan öğretmenlerin geleneksel dini otoriteler ve yerel kültürel kodlarla etkileşimi eğitim sürecinin niteliğini doğrudan etkileyebilmektedir.

Bu çalışma İHL meslek dersleri öğretmenlerinin sorunlarını yalnızca genel geçer pedagojik aksaklıklar üzerinden değil, aynı zamanda Şırnak'ın bulunduğu bölgeye özgü bu sosyo-kültürel katmanlar eşliğinde bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi "Şırnak ilinde görev yapan İmam Hatip Lisesi meslek dersi öğretmenlerinin eğitim-öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir ve öğretmenler bu sorunlara yönelik ne tür çözüm önerileri geliştirmektedir?" şeklinde belirlenmiştir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, katılımcıların öznel düşünce ve deneyimlerine ulaşmak hedeflendiği için nitel araştırma yönteminin işe koşulduğu bir durum çalışmasıdır. Bu yöntem; gözlem, görüşme ve

[9] Muhammed Muhdi Gündüz, "Şırnak'ın Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri", *Şırnak 2023 Vizyon Çalıştayı*, ed. İbrahim Baz (Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2017), 50.

[10] Şırnak ve çevresinin tarihi, dini hayatı, demografik yapısı gibi konular için bk. Kasım Ertay, "Osmanlı'nın Son Döneminde Günümüze Şırnak'ın Etnik ve Dini Yapısı", *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*, ed. İbrahim Hüseyini vd. (Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021); Hüseyin Güneş, "Selahaddin Eyyubî Zamanında Şırnak ve Çevresi", *Uluslararası Selahaddin Eyyubî Sempozyumu Bildirileri*, ed. Necati Sümer-Ahmet Aktaş (İstanbul: Beyan Yayınları, 2017); İsmet Tunç, "Kutsal ve Mekân İlişkisi Bağlamında Cüdi ve Çevresi", *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*, ed. İbrahim Hüseyini vd. (Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021); Süheyl Sâbân, "Tarih ve Medeniyet Bağlamında Cizre", çev. Hüseyin Güneş, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2013); Bahattin Keleş, "Şırnak ve Çevresinde Yaşayan Müslim ve Gayrimüslim İlişkileri (Dini, Sosyal, Kültürel ve Ticari)", *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*, ed. İbrahim Hüseyini vd. (Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021); Kayhan Bayram-Ali Coşkun, "Şırnak'ta Dini Hayat", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/40 (2022).

[11] bk. Cemal Tosun, "Din Eğitimi-Öğretimi ve Mezhep", *İslâmî Araştırmalar* 29/2 (2018).

[12] bk. Beyza Bilgin, "Mezhepler ve Dinler Arası Eğitim ve İşbirliği", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1999; Çetin Doğru, "Mezhepsel Çoğulculuk Bağlamında Din Eğitimi ve Öğretimini Yeniden Yapılandırmak Mümkün mü?", *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2018).

doküman analiziyle algı ve olayların doğal ortamda bütüncül biçimde ortaya konmasını sağlar.^[13] Durum çalışması ise sınırlı bir sistemin veya yapının derinlemesine incelenmesi olarak ifade edilir.^[14] Nitel durum çalışmasının en belirgin özelliği bir veya birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır.^[15] Katılımcılardan esnek bir yaklaşımla araştırma sorularına dair derinlemesine bilgi toplanır.^[16]

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu nüfus yoğunlukları dikkate alınarak Şırnak ilinin farklı ilçelerinde (Merkez ilçe 2, Cizre 4, İdil 3, Silopi 3, Güçlükonak 1, Beytüşşebap 1, Uludere 1) görev yapan 7'si kadın, 8'i erkek olmak üzere 15 İHL meslek dersi öğretmeni oluşturmuştur. Sayının belirlenmesinde "veri doygunluğu" ilkesi esas alınmıştır. Bu ilkeye göre veriler tekrarlanmaya başladığında çalışma ya da görüşme doyum noktasına ulaşmış demektir ve yeni kaynakların, verilerin aranması kesilmelidir.^[17] On ikinci görüşmeden itibaren verilerin kendini tekrar etmeye başladığı ve yeni temaların oluşmadığı fark edilmiştir: Yine de verilerin niteliğini ve derinliğini pekiştirmek amacıyla üç görüşme daha yapılarak toplamda 15 öğretmenle süreç tamamlanmıştır.

Araştırma bağlamında amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme, çalışmanın amacı bağlamında bilgi bakımından zengin durumların tercih edilip derinlemesine araştırılmasına olanak sağlar.^[18] Ölçüt örnekleme yönteminde örnekleme için belirlenen ölçütleri karşılayan birimler örnekleme dahil edilir. Bu doğrultuda Şırnak il ve ilçelerindeki İHL'lerde fiilen görev yapma, meslek derslerine girme ve saha deneyimlerini aktarmada gönüllülük esasları temel ölçütler olarak belirlenmiştir.

1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Uzmanlarla yapılan görüşmeler, verilerin 3 katılımcıyla teyidi gibi süreçlerden sonra sorular formda şu şekilde yer almıştır:

1. Meslek dersleri kitapları hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Meslek derslerinin mevcut ders materyalleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Meslek dersleri MEB-DİN Öğretimi Eğitim Programı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
4. Meslek dersleri eğitimine bölgenin fiziki ve coğrafi koşullarının bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Meslek derslerine yönelik ebeveynlerin yaklaşımlarının nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?
6. Meslek dersleri ve öğretmenine yönelik öğrencilerin ön yargılı olup olmadığı konusunda ne düşünüyorsunuz?
7. Meslek derslerinde yaşadığımız sorunlar nelerdir?
8. Meslek derslerinde karşılaştığınız sorunlara karşı çözüm önerileriniz nelerdir?

[13] Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalardaki Yeri ve Önemi", *Eğitim ve Bilim* 23/112 (1999), 10.

[14] Sharan B. Merriam, *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, çev. Selahattin Turan (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2023), 39-55.

[15] Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 77.

[16] Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalardaki Yeri ve Önemi", 12.

[17] Sinan Akçay-Esra Koca. "Nitel Araştırmalarda Veri Doygunluğu", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/3 (2024), 833.

[18] Ali Baltacı, "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2018), 254-255.

1.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma öncesinde Şırnak Üniversitesi Etik Kurulundan 19.04.2025 tarihli ve E-74546226-204.01.07-130515 sayılı karar ile etik onay alınmıştır. Görüşmeler katılımcı onamları alınarak bire bir ve yüz yüze yapılmıştır. Sorulan soruların anlaşılması ve cevapların netleşmesi amacıyla gerekli durumlarda açıklayıcı ek sorular sorulmuştur. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen her bir görüşme katılımcıların anlatım yoğunluğu ve konuya yaklaşımlarına bağlı olarak ortalama 35 ile 50 dakika arasında sürmüştür. Yapılan görüşmelerde katılımcıların izni ile ses kaydı alınmıştır. Görüşmelerin yazıya aktarım sürecinde katılımcıların ifadeleri, olduğu gibi aktarılmaya çalışılmış; sadece gerektiğinde cümlelerin anlaşılır olabilmesi için düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için şöyle bir yol izlenmiştir: Mülakat formunun kapsam geçerliği için biri eğitim bilimleri, ikisi de din eğitimi uzmanı olmak üzere üç uzman görüşüne başvurularak tavsiyeler doğrultusunda sorularda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Verilerin bir kısmı üç katılımcının teyidinde sunulmuş, analiz aşamasında ise farklı bir din eğitimi akademisyeniyle karşılaştırmalı kodlama yapılarak tema birliği sağlanmıştır.

1.5. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. İçerik analizinde amaç, verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir.^[19] İçerik analizi metnin içeriğinin sözcükler ya da temalar bakımından taranması şeklinde ifade edildiği gibi bu çerçevede durum çalışmalarının içerik analizi yapılabilir.^[20]

İçerik analizi süreci dört temel aşamada yürütülmüştür. İlk olarak ses kayıtları yazıya dökülerek veriler ham metin haline getirilmiştir. İkinci aşamada ortaya çıkan metinler dikkatlice okunarak araştırmanın problemleriyle ilgili anlamlı birimler üzerinden kodlamalar yapılmıştır. Üçüncü adımda birbirine benzeyen kodlar bir araya getirilerek ortak kategorilere ve oradan da genel temalara ulaşılmıştır. Son merhalede ise elde edilen bu yapı gerekli yerlerde katılımcı alıntlarıyla desteklenerek bulgular kısmında yorumlanmıştır. Analiz sürecinde verilerin elde edildiği öğretmenlerin anonimliğinin korunması maksadıyla katılımcılar Ö1, Ö2, ... olarak kodlanmış ve buna göre analiz süreci devam ettirilmiştir.

2. Bulgular ve Yorumlar

Katılımcılara yöneltilen sekiz soru ve bunlardan elde edilen bulgular, yorumlarıyla birlikte aşağıda tasnif edilmiştir:

2.1. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Ders Kitapları Hakkındaki Düşünceleri

Okullarda eğitim-öğretimde en çok kullanılan materyal ders kitaplarıdır. Bu kitapların bilgiyi özlü biçimde sunması, öğrenme etkinliklerini yönlendirmesi, eleştirel düşünme ve tutum kazandırması beklenir.^[21] Ders kitapları ayrıca bilgiyi sistemleştirme, öğretmene yol gösterme, öğrencinin kendi kendine öğrenmesini destekleme ve sözlü anlatımdaki eksikleri tamamlama gibi birçok işlevi de üstlenmelidir.

[19] Yıldırım-Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 227-229.

[20] Michael Quinn Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir (Ankara: Pegem Akademi, 2025), 452-453.

[21] Firdevs Güneş, *Ders Kitaplarının İncelenmesi* (Ankara: Ocak Yayınları, 2002), 4.

Mevcut ders kitaplarının bu özelliklere sahip olup olmadığının ortaya konulabilmesi için öğretmenlere “Meslek dersleri kitapları hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin ders kitaplarına ilişkin görüşlerine bakıldığında olumlu yönlerin yanı sıra bazı eksikliklerin de ifade edildiği görülmektedir. Öğretmenlerin ders kitaplarına yönelik düşünceleri aşağıdaki tabloda kategorize edilmiştir.^[22]

Tablo 1. Meslek Dersi Öğretmenlerinin Ders Kitapları Hakkındaki Düşünceleri

Temalar	F	Katılımcılar
Ders kitapları bilgi açısından yeterlidir	9	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö13, Ö15
Tekrarların fazlalığı/yoğun olmaları	8	Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12
Tek düze anlatıma sahip olmaları, eleştirel düşünmeye teşvik etmemeleri	3	Ö1, Ö12, Ö14
Görsel açıdan doyurucu olmamaları	3	Ö1, Ö7, Ö11
Bilgilerin günlük hayattan kopuk olması ve güncel olmaması	2	Ö1, Ö2,
Mezhep farklılığının gözetilmemesi	2	Ö1, Ö12
Etkinliklerin yetersiz olması	2	Ö2, Ö11

Öğretmenler genellikle ders kitaplarının bilgi açısından yeterli olduğunu ifade etmiştir. Ancak kitaplar; tekrarların fazlalığı ve yoğunluk, görsel açıdan yetersizlik, tek düze anlatım, eleştirel düşünmeye teşvik etmemeleri, günlük hayattan kopukluk, mezhep farklılıklarının gözetilmemesi, etkinlik açısından yetersizlik yönlerinden eleştirilmiştir.

Kitapların içerik bakımından fazlaca yoğun ve tekrarlarla yüklü olması öğretmenlerin üzerinde sıklıkla durduğu bir sorun olarak göze çarpmaktadır. Ö2, “Bazı derslerde kitap içeriği çok fazla. Akaid haftada bir saat. Ders saati az olduğu için konular yetişmiyor zorluk çekiyorum.” diyerek özellikle haftalık ders saatleriyle orantısız bir yoğunluk olduğunu ifade etmiştir. Benzer görüşler Ö3, Ö4, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10 ve Ö12 tarafından da paylaşılmıştır.

Aynı bağlamda ders kitaplarındaki dini terimlerin öğrencilerin seviyesine uygun biçimde sunulmadığı da ifade edilmiştir. Ö3; “Dini terimlerin kullanıldığı fıkıh, tefsir derslerinin anlaşılması zor oluyor.” diyerek özellikle dil becerileri düşük olan öğrencilerin bu kavramları anlamakta güçlük çektiğini belirtmiştir.

Bazı öğretmenler, halihazırdaki ders kitaplarının genelde içerik ve yapı bakımından öğrencileri yeterince düşündürmediğini ve ilgilerini canlı tutmadığını ifade etmektedir. Ö1, bunu “Öncelikle tekdüze anlatım var.” şeklinde dile getirirken; anlatım tarzının durağan ve öğrenci merkezli olmaktan uzak olduğunu vurgulamaktadır. Aynı öğretmen, “Bazı bölümler ezber odaklı ve öğrenciyi düşünmeye teşvik etmiyor.” diyerek kitapların eleştirel düşünme becerilerini desteklemekten uzak olduğunu belirtmektedir. Benzer görüşler Ö12 ve Ö14 tarafından da dile getirilmiştir.

Özgül’ün 2019 tarihli araştırmasında çoğu öğrencinin de ders kitaplarını sıkıcı, ağır, ezberci olmaları gibi gerekçelerle yetersiz bulunduğunu ortaya koymuştur.^[23] Dolayısıyla kitaplarla ilgili onların ağır, tekdüze ve eleştirel olmadığı yönündeki bulgularımız öğrencilerin gözünden de desteklenmiş olmaktadır.

Görsellik bakımından öğretmenler arasında farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Ö1, “Dinler tarihi gibi bir derste daha fazla görselin bulunması gerekiyor.” diyerek bazı kitapların görsel açıdan yetersiz

[22] Bu ve aşağıdaki tablolarda söz konusu temaya/konuya ilişkin görüş belirtmeyen veya kayda değer bir şey söylemeyen katılımcılar listede kodlanmamıştır.

[23] Zehra Özgül, *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 40 vd.

olduğunu belirtmiştir. Ö7 ve Ö11'in görüşleri de bu yöndedir. Ö5 ise "Meslek dersleri kitapları genel manasıyla şekil olarak, görsel olarak güzel hazırlanmış kitaplardır." demiş ve özellikle siyer dersindeki görsellerin öğrencilerin zihinsel canlandırma yapmalarına katkı sunduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla kitapların derslere göre farklı düzeylerde görsel içerik sunduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra kitapların içeriğiyle öğrencinin yaşantısı arasında yeterli bağ kurulmadığına dair eleştiriler de söz konusu olmuştur. Ö1 "gençlerin ilgisini çekecek modern örnekler içermemeleri" nedeniyle kitapların günlük hayattan kopuk olduğunu belirtmiştir. Ö2 ise "Kitaplardaki bilgilerin güncel olmadığını, klasik bilgiler içerdiğini düşünüyorum." diyerek içeriklerin güncellikten uzak oluşunu eleştirmiştir.

Mücahit'in araştırmasında da öğrencilerin yarısına yakını kitapları gündelik hayatla ya ilgisiz görmüş ya da cevap vermemiştir.^[24] Halbuki ders içeriğinin günlük hayatla ilişkisi ile öğrenci motivasyonu arasında doğru orantı olduğu tespit edilmiştir.^[25]

Ders kitaplarında mezhebi çeşitliliğe yeterince yer verilmediği ve yalnızca Hanefi mezhebine odaklanıldığı yönündeki eleştiriler dikkat çeken hususlardandır.^[26] Ö1, bunu "Mezhepsel farklılıklara önem verilmiyor..." sözleriyle dile getirmiştir. Ö12 ise "Burası mezhep olarak Şafii olan bir bölge. ... Ancak içeriğinde çoğunlukla Hanefi'ye göre eğitim veriliyor." diyerek kitapların yerel bağlamı gözletmediğini ifade etmiştir.

Aşlamacı'nın çalışmasındaki katılımcıların %59,4'ü de mezhepsel farklılıkların gözletilmesi gerektiğini savunmuştur. Buna katılmayanların oranı ise sadece %24,4'tür.^[27] Akyol'un 2023 tarihli Şırnak ili örneğinde tamamlamış olduğu yüksek lisans tezinde ise öğretmenlerin %71 oranında "mezhepler arası" bir yaklaşım sergilenmesini savundukları görülmektedir.^[28]

Son olarak etkinliklerin yetersizliği de dikkat çeken bir diğer eleştiri başlığıdır. Ö2 ve Ö11, kitaplardaki etkinliklerin sınırlı olduğunu ve öğrencileri sürece tamamen dahil etmediğini belirtmiştir. Aşlamacı da %64,5 oranında etkinliklerin yetersiz bulunduğunu belirtmiştir.^[29] Bu durumun öğrencinin edilgen olmasına yol açtığı söylenebilir.

Sonuç olarak öğretmenler ders kitaplarının bazı olumlu yönlerini kabul etmekle birlikte, içerik yoğunluğu, anlatım dili, etkinlik eksikliği, görsel yetersizlik ve yerel-mezhepsel çeşitliliğin dikkate alınmaması gibi hususlarda önemli sorunlara dikkat çekmişlerdir. Bu bulgular, ders kitaplarının hazırlanma sürecinde dilin basitleştirilmesi/güncelleştirilmesi, tekrarların azaltılması, etkinliklerin çoğaltılması, görsellerin zenginleştirilmesi, eleştirel bakışın teşvik edilmesi, bölgesel ve pedagojik farkların gözletilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

2.2. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Ders Materyalleri Hakkındaki Düşünceleri

Değişen, dönüşen dünyada klasik sınıf ve kitap odaklı anlayıştan teknolojik ve etkileşimli eğitim ortamlarına doğru bir geçiş söz konusudur. Dolayısıyla öğrencinin birden fazla duyu organıyla

[24] Mustafa Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas ili Örneği)* (Sivas: Sivas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 110.

[25] Muhammet Numan Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 62.

[26] Aynı sorunun sadece MEB öğretim programlarında değil, DİB programlarında da olduğu tespit edilmiştir. bk. Mustafa Cabir Altıntaş, "Yaygın Din Eğitiminde İslam İçi Çoğulculuğun İmkânı: Şırnak Örneği", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2024).

[27] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 124.

[28] İsmail Akyol, *İmam Hatip Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mezhep Algısı: Şırnak Örneği* (Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 46-47.

[29] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 123.

öğrenime katılmasının önemi de artmaktadır. Bu sebeple ders materyalleri günümüzde eğitimin vazgeçilemez bir parçası haline gelmiştir. Zira materyaller sınıf içi etkileşimi güçlendirmekte, öğrencilerin motivasyonunu yükseltmekte ve dolayısıyla öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır. Tam da bu gerekçeyle materyallerin sürekli geliştirilmesi ve güncellenmesi gerekmektedir denilebilir.^[30] Öğretmenler başkaları tarafından geliştirilmiş materyallerden faydalanabilecekleri gibi kendileri de materyal hazırlayabilirler.^[31]

Bu çalışmada öğretmenlerin materyal hazırlayıp hazırlamadığından bağımsız olarak MEB'in ilgili veri tabanları ile başka kişi veya kuruluşlar tarafından hazırlanmış olan mevcut materyallerin yeterli olup olmadığının tespiti amacıyla katılımcılara "Meslek derslerinin mevcut ders materyalleri hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltildi. Verilen yanıtlara göre öğretmenlerin EBA, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DÖGM) ve diğer kişiler tarafından geliştirilen materyallere başvurdukları görülmektedir.^[32] Bu materyallere ilişkin görüşler aşağıdaki şekilde tablolaştırılabilir.

Tablo 2. Meslek Dersi Öğretmenlerinin Materyaller Hakkındaki Eleştirileri

Temalar	F	Katılımcılar
İçeriklerin yetersizliği	6	Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö13, Ö14
Uygulama dersleri için materyal eksikliği	2	Ö3, Ö12
Cari Programa uygun farklı materyallerin bulunmaması veya ulaşılabılır olmaması	2	Ö3, Ö4

Katılımcı öğretmenler eğitim-öğretim faaliyetlerinde zaman zaman ders kitabı dışında farklı materyaller kullanmakta ancak bazıları bu materyallerin yeterliliği ve erişilebilirliği konusunda çeşitli sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedirler. Öğretmenlerin ders materyallerine ilişkin görüşleri üç ana başlık altında toplanmaktadır: Mevcut içeriklerin yetersizliği, uygulama derslerine yönelik materyal eksikliği, cari programa ve kısmen uygulamaya geçilen Maarif Modeli'ne uygun materyallerin bulunmaması ya da bunlara erişilememesi.

Öncelikle birçok öğretmen halihazırdaki materyallerin içerik bakımından eksik olduğunu ve zenginleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö13 ve Ö14 materyal içeriklerinin yetersiz olduğunu ifade ederek daha çeşitli ve işlevsel materyallere ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Ö8 "DÖGM itibarıyla yeterli olmaya çalışılıyor. ... Ama kaynaklar orada biraz daha zenginleştirilmeli." diyerek merkezi kaynakların sınırlılığını vurgulamış; Ö14 ise "Din dersleri soyut dersler olduğu için kalıcılığı artırma adına materyallerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir." diyerek bu ihtiyacı pedagojik olarak gerekçelendirmiştir.

Bazı öğretmenler (Ö3, Ö12) ise uygulama boyutu olan derslerde kullanılacak somut materyallerin bulunmadığını belirtmiştir. Ö3 "Kur'an dersleri için de uygun içerikler -somutlaştırılarak verilmesi için- ve materyaller düzenlenebilir." diyerek özellikle uygulama niteliği taşıyan derslerde materyal eksikliğini vurgulamaktadır. Materyal ihtiyacı özellikle Kur'an-ı Kerim gibi doğrudan uygulamaya dönük derslerde ayrı bir önem taşımaktadır. Nitekim Kılıç ve Korkmaz'ın ortak araştırmasında da bu durum önemli bir sorun olarak ortaya konulmuştur.^[33]

[30] Ömer Demir, "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2019), 64-66.

[31] Mehmet Korkmaz, "İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Materyal Geliştirme Durumları", *Bilimname* 2018/35 (2018), 174.

[32] Demir'in 2019 yılında yapmış olduğu araştırmada öğretmenlerin yüzde 70'e yakınının kendi materyalini geliştirmediği tespit edilmiştir (Demir, "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri", 87.). Korkmaz'ın çalışmasında da öğretmenlerin çoğunluğunun kendi materyallerini hazırlamadığını ortaya koymuştur (Korkmaz, "İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Materyal Geliştirme Durumları", 85-86.).

[33] Seçil Kılıç-Mehmet Korkmaz, "Öğretmenlerine Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinin Sorunları", *Erciyes Akademi* 37/3 (2023), 884.

Diğer yandan bazı öğretmenler cari programa uygun materyallerin ya hiç olmadığını ya da bunlara ulaşılmasının güç olduğunu dile getirmiştir. Ö3 ve Ö4 özellikle Maarif modeli kapsamında beklenen materyallerin sahaya henüz yansımadığını ifade etmişlerdir. Bu, ders materyallerinin güncellenmesinde kurumsal koordinasyonun eksik kaldığını ve öğretmenlerin alternatif kaynaklara ulaşmakta zorlandığını ortaya koymaktadır. Baltacı da makalesinde aynı soruna göndermede bulunmaktadır.^[34] Aynı şekilde Arslan'ın çalışmasındaki katılımcılar da meslek dersleri için materyallerin ya bulunmadığını ya da hiç denilecek kadar az olduğunu ifade etmişlerdir.^[35] Korkmaz'ın araştırmasında da öğretmenlerin yaklaşık %85'i bu problemi gündeme getirmiştir.^[36] Tüm bunlar ulaştığımız bulguyu desteklemektedir.

Görüldüğü üzere öğretmenlerin ders materyallerine dair değerlendirmeleri hem içeriksel hem yapısal düzeyde geliştirme ihtiyacına işaret etmektedir. Özellikle uygulamaya dönük derslerde somut araç-gereçlerin eksikliği, program materyal uyumsuzluğu ve sınıf içi kullanıma uygun materyallerin azlığı öğretmenlerin dikkat çektiği başlıca hususlardır. Bu kapsamda gerek EBA platformu gerekse DÖGM bünyesinde meslek derslerine özgü materyallerin sayıca artırılması, erişimin kolaylaştırılması ve pedagojik nitelik açısından çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir.

2.3. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Cari Programlara İlişkin Düşünceleri

Öğretmenlerin halihazırda uygulanan MEB programlarına dair düşüncelerinin açığa çıkarılması amacıyla "Meslek dersleri MEB-DİN Öğretimi Eğitim Programı ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?" sorusu sorulmuştur. Yeni Maarif Modeli'nin öğrenci merkezli olduğu yönündeki olumlu görüşlerin yanı sıra cari programın bazı eksiklikleri de ifade edilmiştir.

Tablo 3. Meslek Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Programlarına Dair Eleştirileri

Temalar	F	Katılımcılar
Eski program ile yenisi arasında anlamlı bir farkın olmayışı	4	Ö3, Ö7, Ö8, Ö10
Altyapı eksikliği (internet, ulaşım)	1	Ö2
Uygulama yönünün yetersizliği	1	Ö2
Sonuç odaklılığı	1	Ö13
Bilgi yoğunluklu oluşu	1	Ö1

Burada dikkat çeken husus bazı öğretmenlerin eski program ile yeni program arasında anlamlı bir fark olmadığını belirtmesidir. Ö3, Ö7, Ö8 ve Ö10'un bu doğrultudaki değerlendirmeleri programın içeriğinde ve yaklaşımında gerçek bir dönüşüm algılanmadığını göstermektedir. Her ne kadar aynı konuda olmasa da Kangal ve Kansu'nun çalışmasında da Maarif Modeli'nin öğretmen beklentilerini karşılamadığı belirlenmiştir.^[37] Bu, Maarif Modeli olarak adlandırılan yeni öğretim programlarının gerçekten de bir yenilik sunmadığı veya sahadaki yansımalarının söz konusu öğretmenler nezdinde sınırlı kaldığını düşündürmektedir. Yeni bir uygulama olan Maarif Modeli'nin öğretmenler tarafından henüz benimsenmemiş olması daha makul bir sebep gibi görünmektedir. Ancak her halükarda Maarif Modeli'nin öğretmenler tarafından kısmen benimsendiği ve/veya programın kuramsal çerçevesinin bütün öğretmenler tarafından yeterince özümsemişi anlaşılmaktadır.

[34] Baltacı, "İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri", 255.

[35] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 70.

[36] Korkmaz, "İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Materyal Geliştirme Durumları", 182.

[37] Ayşegül Kangal-Ceren Çevik Kansu, "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli" Hakkında İlkokul 1. Sınıf Öğretmen Görüşleri", *Eurasian Journal of Teacher Education* 6/2 (2025), 107-108.

Öğretmen değerlendirmelerinde dikkat çeken hususlardan biri de eğitim-öğretim ortamlarının teknik altyapı açısından yetersiz oluşudur. Özellikle kırsal veya dezavantajlı bölgelerde görev yapan bazı öğretmenler, internet erişimi ve ulaşım gibi temel imkanların sınırlı olması sebebiyle programın öngördüğü uygulamaların sağlıklı bir şekilde yürütülemediğini ifade etmektedirler. Ö2, “fiziksel ve dijital altyapının bu programları destekleyecek düzeyde olmasının önemli bir sorun teşkil ettiğini” ifade etmiştir. Bu bağlamda öğretim programlarının sadece içerik bakımından değil, uygulanacağı okulun olanakları açısından da değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Konal’ın 1995 tarihli Samsun ili özelinde yaptığı araştırmada fiziki yetersizlikten dem vuran kişi sayısı oransal olarak %84,80 olmak üzere son derece yüksektir.^[38] Mücahit’in 2016 tarihli Sivas ili özelinde yaptığı çalışmada öğrencilerin %46,3’ü okullarının fiziki altyapısını yetersiz görmüştür.^[39] 2019 tarihli Arslan’ın araştırmasında ise bu oran %34,1’dir.^[40] Oran belirtilmemekle birlikte Baltacı’nın araştırmasında da fiziki problemlerden bahsedilmiştir.^[41] Çalışmamızdaki katılımcıların bu konuya çok fazla vurgu yapmamış olması ya problemin illere göre değişkenlik gösterdiğini ya da yıllar içinde fiziki altyapının doğal olarak iyileştiğini göstermektedir.

Ayrıca bazı öğretmenler programların uygulama yönünün yetersiz kaldığını belirtmiştir. Ö2 bu derslerin doğası gereği uygulamaya açık olması gerektiğini vurgularken programlarda bu yönün eksik olduğunu ifade etmiştir. Aşlamacı’nın katılımcılarının %81,7’si de mesleki uygulamaların artırılması gerektiği yönünde fikir beyan etmiştir.^[42]

Programın yapısına ilişkin bir diğer eleştiri ise sonuç odaklı bir yaklaşımın hakim olduğudur. Mesela Ö13 öğretim sürecinden ziyade çıktının merkeze alındığına işaret etmiştir. Bu yaklaşım öğrenme süreçlerine değil, performans ve sınav odaklı başarıya öncelik verildiği anlamına gelmektedir.

Yanı sıra programın uygulamadan ziyade bilgi yoğunluklu yapısı da eleştirilmiştir. Ö1 “Öğrencilerin çok zorlandığı dersler var. Özellikle Arapça ve *Kur’an-ı Kerim* derslerini örnek verebilirim. Bu derslerde öğrenciler de ben de derslerin işleyişinde ve anlamlandırılmasında zorlanıyoruz.” diyerek dersin yapısının yoğunluğuna dikkat çekmiştir.

Sonuç olarak öğretmen görüşleri meslek dersleri programlarının yeniliklerin sınırlı algılanması, altyapı sorunları, uygulama eksikliği, sonuç odaklılığı ve içeriksel yoğunluk gibi çeşitli boyutlarda sorgulandığını ortaya koymaktadır. Bu tespitler, sadece teknik değil, aynı zamanda pedagojik ve yapısal düzeyde de programın yeniden değerlendirilmesi ihtiyacına işaret etmektedir.

2.4. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Görev Yaptıkları Bölgeden Kaynaklanan Problemleri

Eğitim kurumları içinde yer aldıkları yerel bağlamın dinamiklerini hem taşıyan hem de yeniden üreten kurumlardır. Katılımcı öğretmenlere yöneltilen “Meslek derslerinin eğitiminde bölgenin mevcut koşullarının bir etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen yanıtlar üzerinden, Şırnak ilinde görev yapan öğretmenlerin yaşadıkları bölgeye özgü problemler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tüm katılımcılar çevresel koşulların meslek derslerinin işleyişine doğrudan etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu konuda odaklandıkları hususlar şunlardır.

[38] Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 120.

[39] Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü*, 130.

[40] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 72.

[41] Baltacı, “İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri”, 254-255.

[42] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 121.

Tablo 4. Meslek Dersi Öğretmenlerinin Bölgeden Kaynaklı Sorunlara Dair Görüşleri

Temalar	F	Katılımcılar
Klasik medrese faktörü	9	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö14, Ö15
Mezhepsel farklılıklar sorunu	6	Ö1, Ö3, Ö6, Ö8, Ö10, Ö13
Cemaat etkisi	5	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö10
Dil faktörü	4	Ö1, Ö2, Ö3, Ö6
Batıl inançlar	3	Ö7, Ö8, Ö10
Ulaşım ve altyapı sorunu	1	Ö1

Şırnak ili coğrafi konumu ve toplumsal yapısı itibarıyla eğitim-öğretim açısından hem avantajlar hem de sınırlılıklar barındırmaktadır.^[43] Şırnak ve çevresinde gayri resmi bir şekilde klasik medrese eğitiminin halen devam ediyor olması bunlardan biridir. Öğretmenler (Ö2, Ö3, Ö4, Ö5) başta medrese olmak üzere bölgedeki geleneksel dini yapıların halen etkin olmasını kimi açılardan olumlu değerlendirmektedir. Ö4, Ö7, Ö8 ve Ö14 dinin canlı biçimde yaşandığı bu geleneksel yapının meslek derslerine olan ilgiyi artırdığını ifade ederken; Ö1, Ö7 ve Ö15 medrese eğitimi almış öğrencilerin Arapça ve *Kur'an-ı Kerim* gibi derslerde daha başarılı olduklarını, ancak eleştirel düşünme becerilerinin zayıf kaldığını vurgulamışlardır. Dolayısıyla medrese eğitiminin genelde avantaj sağladığının düşünüldüğü söylenebilir. Aşlamacı da benzer şekilde okul dışında din eğitimi alanların, almayanlara göre İHL'yi kendi istekleriyle seçme hususunda anlamlı bir fark tespit etmiştir (%41,5'e %33,3).^[44]

Bölgenin dikkat çeken bir diğer hususu mezhepsel farklılıktır. Ö1, Ö3, Ö6, Ö8, Ö10 ve Ö13 Şırnak'ta ağırlıklı olarak Şafii mezhebinin yaygın olduğunu, ancak ders kitaplarının büyük oranda Hanefi mezhebine göre hazırlandığını belirtmişlerdir. Bunun öğrencilerde kafa karışıklığına ve bazı konulara mesafeli yaklaşımlarına sebep olduğu aktarılmıştır. Ö1 söz konusu problemi "Şırnak'ta genel olarak Şafii mezhebi yaygınken, ders kitaplarımızın büyük çoğunluğu Hanefi mezhebine göre hazırlanmış. Bu da öğrenciler için çelişkili bir durum oluşturuyor." sözleriyle dile getirmiştir.

Cemaatlerin etkisi öğretmenlerin dikkat çektiği bir başka husustur. Ö1, Ö2, Ö4, Ö5 ve Ö10'un görüşlerine göre bazı öğrenciler dini bilgiye çeşitli cemaat veya tarikatlar aracılığıyla ulaşmakta; fakat bu bilgiler her zaman sahih kaynaklara dayanmamaktadır. Ö9, bunu hem olumlu hem olumsuz yönleriyle değerlendirerek "*Kur'an-ı Kerim* ve temel bilgiler açısından cemaatlerin olumlu katkılarının yanı sıra birtakım hurafe bilgiler nedeniyle onların olumsuz yönlerinin" olduğunu vurgulamıştır.

Dil faktörü de öğretmenler tarafından dile getirilen konu başlıklarındandır. Ö1, Ö2, Ö3 ve Ö6, anadillerinin büyük oranda Kürtçe olması nedeniyle öğrencilerin Türkçeyi anlamada, yorumlamada ve ifade etmede zorlandıklarını belirtmiştir. Bu sebeple özellikle soyut kavramların işlendiği meslek derslerinde iletişim kopuklukları oluşabilmektedir. Ö1 bunu "Öğrencilerin ana dili Kürtçe olduğu için Türkçeyi anlama, düşünme ve yorum yapma konusunda zorlandıklarını gözlemliyorum." şeklinde ifade etmiştir.

Öğretmenlerin karşılaştığı zorluklarda biri de batıl inançlardır. Ö7, Ö8 ve Ö10 öğrencilerin geleneksel bilgi kalıplarıyla hareket ettiğini ve bunun bazen ders içerikleriyle çeliştiğini ifade etmişlerdir. Ö1 "Özellikle batıl inançlar konusunda öğrenciler oldukça tutucu bir yapıya sahipler" derken, Ö9 da bu çelişkiyi "Çok fazla hurafe bilgi var. Sahih hadislerle örtüşmeyen çok fazla bilgiler var." sözleriyle aktarmıştır. Arslan'ın da bu konudaki benzer tespiti^[45] bulguyu destekler mahiyettedir.

[43] Gündüz, "Şırnak'ın Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri", 50-55.

[44] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 31.

[45] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 67.

Nihai olarak katılımcıların değerlendirmeleri Şırnak ilindeki eğitim-öğretim faaliyetlerinin yalnızca okul içi dinamiklerle sınırlı olmadığını; bölgenin kültürel, mezhepsel, dilsel ve yapısal gerçekliklerinin de doğrudan etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, öğretim programlarının ve ders materyallerinin yerel bağlamları dikkate alacak biçimde yeniden düzenlenmesi, öğretmenlerin saha koşullarına göre desteklenmesi ve öğrencilerin dil hakimiyetlerini artıracak ek programların uygulanması düşünülebilir. Aynı şekilde mezhebi çoğulculuğun farkında olan ve hurafe bilgileri bertaraf etmeyi önceleyen içeriklerin geliştirilmesi de önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır.

2.5. Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Gözünden Ebeveynlerin Meslek Derslerine Karşı Tutumları

Eğitim-öğretim sürecinde velilerin derslere karşı tutumu, öğrencilerin başarısını doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle çalışmada öğretmenlere “Meslek derslerine yönelik ebeveynlerin yaklaşımlarının nasıl olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmeler neticesinde öğretmenlerin çoğunluğu ailelerin meslek derslerine yönelik olumlu tutumlara sahip olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte bazı öğretmenler, çeşitli sebeplerle velilerin yeterince ilgili olmadığını ya da sistemsel unsurların ilgiyi azalttığını dile getirmiştir.

Tablo 5. Velilerin Meslek Derslerine Karşı Tutumları

Temalar	F	Katılımcılar
Yükseköğretim sınavlarının meslek derslerini kapsamaması	4	Ö8, Ö9, Ö10, Ö11
Farklı okul türlerinin İHL'ye dönüştürülmesi	1	Ö6

Öğretmenler yükseköğretim sınavlarında meslek derslerinden soru sorulmamasının hem öğrencilerin hem de velilerin bu derslere yönelik tutumunu olumsuz etkilediğini dile getirmiştir. Bu konuda Ö8, Ö9, Ö10 ve Ö11 sınav sisteminin meslek derslerini kapsam dışında bırakmasının, dersin algısal ve pratik değerini düşürdüğünü ifade etmiştir.

Bazı öğretmenler, veli ilgisizliğini farklı okul türlerinin İHL'ye dönüştürülmesiyle de ilişkilendirmiştir. Ö6 bu tür dönüşümlerin ailelerin gönüllü tercihinden çok sistemsel yönlendirmelerle gerçekleştiğini, bunun da öğrenci ve veli açısından aidiyet sorununa yol açtığını belirtmiştir. Bu durumlarda meslek dersleri, ailelerin önceliği olmaktan çıkabilmektedir. Her ne kadar gönüllülük bağlamında ele almamışsa da 2019 tarihli çalışmasında Arslan %60,9 ile velinin ilgisizliğinden bahsetmiştir.^[46] Baltacı da aynı sorunu gündeme getirmiştir.^[47]

Bu husustaki literatür kronolojik olarak incelendiğinde veriler aşağıdaki gibidir. Korkmaz'ın araştırmasına göre İHL'yi kendi isteğiyle seçen öğrencilerin oranı %70 civarındadır. Ancak bu tercihte ailenin isteğinin etkisi başat bir madde olarak yer almıştır.^[48] Mücahit ve Aşlamacı'nın çalışmaları da bu soruna dikkat çekmiştir. Mücahit İHL'ye kendi isteğiyle gelen öğrencileri %34,5,^[49] Aşlamacı ise %40,3 olarak tespit etmiştir.^[50] Çırak'ın çalışmasında bu oran %46,3,^[51] Özgül'ün araştırmasında ise %53,3'tür.^[52] Tekin'in araştırmasında ise bu durum en önemli problem olarak görülmüştür.^[53] Yücel'in çalışmasında da (Proje) İHL'yi kendi isteğiyle seçen öğrencilerin oranı

[46] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 59.

[47] Baltacı, “İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri”, 256.

[48] Mehmet Korkmaz, “İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri”, *ERUIFD* 1/16 (2013), 22-26.

[49] Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü*, 120.

[50] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 31.

[51] Meryem Çırak, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 32.

[52] Özgül, *İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi*, 28-29.

[53] Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 56.

sadece %22,8 olarak belirlenmiştir.^[54] Dolayısıyla kronolojik olarak bakıldığında öğrencilerin İHL'yi kendi istekleriyle tercihlerinde ya zamanla önemli bir düşüş olduğu ya da bunun illere göre değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Sonuç olarak öğretmenlerin değerlendirmeleri velilerin meslek derslerine olan tutumlarının genel olarak olumlu olduğunu göstermekle birlikte bazı sistemsel sorunlar bu tutumu zayıflatmaktadır. Velilerin derslerle daha yakından ilgilenmesi için birebir iletişim ve veli toplantılarının artırılması önerilebilir. Ayrıca öğrencilerin İHL'ye yönlendirilme sürecinde gönüllülük ilkesinin dikkate alınması ve yükseköğretim sınavlarının meslek derslerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi, bu derslere olan ilgiyi güçlendirecek adımlar arasında sayılabilir.

2.6. Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Meslek Dersleri ve Öğretmenlerine Yönelik Tutumları

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin muhatabı olan öğrencilerin derslere ve öğretmenlerine karşı tutumları eğitimden elde edecekleri kazanımları doğrudan etkilemektedir. Mevcut durumu ortaya koymak amacıyla öğretmenlere “Meslek dersleri ve öğretmenlerine yönelik öğrencilerin ön yargılı olup olmadığı konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiş ve öğretmen görüşleri çerçevesinde öğrencilerin algıları analiz edilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin Meslek Dersleri ve Öğretmenlerine Yönelik Tutumları

Temalar	F	Katılımcılar
Medrese ve dini otorite algısının öğrenci tutumuna etkisi	6	Ö2, Ö3, Ö8, Ö9, Ö10, Ö12
Ders içeriğine yönelik öğrenci önyargıları	6	Ö1, Ö5, Ö6, Ö8, Ö11, Ö14
Yükseköğretim sınavlarının meslek dersleri algısına etkisi	4	Ö1, Ö3, Ö6, Ö11
Öğretmenin dış görünüşüne dayalı öğrenci önyargısı	1	Ö4

Öğretmenler meslek derslerine ve bu dersleri yürüten öğretmenlere yönelik öğrenci tutumlarının genel olarak olumlu olduğunu ifade etmişlerdir (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8, Ö9, Ö15). Tekin, 2024 tarihli çalışmasında da benzer bulgulara ulaşmıştır.^[55] Bununla birlikte bazı yapısal ve sosyo-kültürel faktörlerin öğrencilerin tutumlarını etkileyebileceği de vurgulanmıştır.

Bunlardan en önemli faktörlerden birisi yukarıda da geçtiği gibi öğrencilerin sahip oldukları dini otorite algısı ve medrese geçmişidir. Özellikle medrese eğitimi almış olanlar öğretmenlerinden ziyade medrese hocalarına itibar etmektedirler. Dolayısıyla okulda verilen bilgilerin meşruiyeti zaman zaman öğrenci tarafından sorgulanabilmektedir. Ö1'in “Kur'an-ı Kerim dersinde camideki hocalarına veya medresedeki öğretmenlerine daha çok güveniyorlar. Dini konularda otorite olarak medresedeki hocalarını kabul ettikleri için okulda verilen bazı bilgilerle çelişkiye düşebiliyorlar” ifadesi dikkat çekicidir. Ancak bu önyargıların sağlıklı iletişimle aşılabildiği de belirtilmiştir (Ö2, Ö3).

Örekli'nin çalışmalarında aslında öğretmenin öğrenci tarafından otorite olarak görülmesinin önündeki en büyük engelin yine kendileri olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu araştırmada öğrenciden kaynaklanan birtakım bariyerlerin yanı sıra öğretmenin sahip olabildiği menfi karakter, davranış biçimi ve mesleki bilgi eksikliği gibi etkenler öğretmenin dini/epistemik otorite olmasına mani olan en önemli sebepler olarak sayılmıştır.^[56]

[54] Zeynep Yücel, *Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 32-33.

[55] Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 93.

[56] bk. Müslime Örekli, *Anadolu İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Öğrenciler Tarafından Epistemik Otorite Olarak Görülmesi Üzerine Nitel Bir Araştırma* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Müslime Örekli, “Epistemik Otorite Olarak Meslek Dersleri Öğretmenleri -Nitel Bir Araştırma-”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/2 (2022).

Öğrencilerin meslek derslerine karşı tutumlarını etkileyen ikinci faktör derslerin içeriğine yönelik önyargılardır. Bazı öğrencilerin özellikle dersin güncelliği, uygulanabilirliği ya da gündelik hayata katkısı konularında şüphe taşıdıkları belirtilmiştir. Öğrencilerin “Bu ders bana ne kazandıracak?” ya da “Bu bilgiler hayatımda ne işe yarayacak?” gibi sorgulamalarda buldukları ve zaman zaman sosyal medya gibi dış kaynaklardan edindikleri bilgilerle MEB programlarını yetersiz buldukları ifade edilmiştir (Ö1, Ö5, Ö6, Ö8, Ö11, Ö14). Ö4 bu konuda şu sözleri kullanmıştır: “MEB programlarına yönelik önyargıları özellikle var. ... Yaşantılarında, sosyal medya aracılığıyla gerekli öğrenmeleri kazanabildikleri için MEB’in programlarına yönelik eksiklikler buluyorlar.”

Çalışmamız bakımından öğrencinin tutumunu etkileyen bir diğer etken ise yükseköğretim sınavlarının meslek derslerini kapsamamasıdır. Meslek derslerinin üniversiteye girişte etkili olmaması bu derslerin öneminin sorgulanmasına yol açan bir unsur olarak görülmektedir (Ö1, Ö3, Ö6, Ö11). Bu hususta Tekin ve Konal da benzer bir tespitte bulunmuştur.^[57] Dersin içeriği ya da niteliğinden ziyade “sınavda çıkmayacaksa önemsizdir” algısının öğrencilerde yerleşmiş olduğu görülmektedir.

Son olarak bazı öğrencilerin, öğretmenlerin dış görünüşüne yönelik önyargı taşıdığı ifade edilmiştir (Ö4). Özellikle din görevlilerinden beklenen belli başlı bir kıyafet standardının meslek dersi öğretmenlerinde bulunmaması, öğrencilerin zihninde öğretmenin temsil kabiliyetiyle ilgili şüpheler doğurabilmektedir. Nitekim Mücahit, öğretmenlerin %71,6 oranında bu bilince sahip olduğunu ve ona göre davranmaya gayret gösterdiğini ortaya koymuştur.^[58]

Özetle öğrencilerin meslek derslerine ve öğretmenlerine yönelik tutumları genellikle müspet bulunmakla birlikte bazı önyargılar, dini otorite algısı, sınav sisteminin yapısı ve öğretmenin temsili görünümü gibi faktörler öğrencilerde olumsuz tavırların oluşmasına neden olabilmektedir. Fakat öğretmen-öğrenci arasındaki güçlü iletişim, bu önyargıların büyük ölçüde aşılmasını mümkün kılabilir.

2.7. Öğretmenlerin Meslek Derslerinde Karşılaştıkları Diğer Sorunlar

Öğretmenlerin meslek derslerinde yaşadığı problemlerin ortaya konulabilmesi için kendilerine “Meslek derslerinde yaşadığınız sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin verdikleri yanıtlara bakıldığında ön plana çıkan sorunların aşağıdaki şekilde tasnifi mümkündür.

Tablo 7. Öğretmenlerin Meslek Derslerinde Karşılaştıkları Sorunlar

Temalar	F	Katılımcılar
Öğrenciler arasında akademik seviye farklılığı/akademik yetersizlik	6	Ö1, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö12
Programın çok ağır oluşu	3	Ö1, Ö9, Ö11
Derslerin çok teorik olması	3	Ö1, Ö5, Ö10
Derslere karşı ilgisizlik	3	Ö2, Ö5, Ö12
Sınıf mevcutlarının çok olması	3	Ö3, Ö9, Ö13
Ders çeşidinin fazlalığı	2	Ö3, Ö4
Donanım ve tecrübe eksikliği	2	Ö4, Ö6
Arapça öğretimi	1	Ö1
Öğrencilerle sağlıklı ilişki kuramamak	1	Ö11
Dil problemi	1	Ö9
Öğretmenlerin ders yükünün fazlalığı	1	Ö3
Materyal eksikliği	1	Ö8

[57] Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 56-57; Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 75. Bahçekapılı, LGS’de etkisi az olduğu için seçmeli din derslerinde de aynı problemin varlığını tespit etmiştir. bk. Mehmet Bahçekapılı, *Yeni Eğitim Sisteimden Seçmeli Din Dersleri* (İstanbul: İlke Yayınları, 2013), 249.

[58] Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü*, 247.

Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde birden çok sorunla karşılaştığı görülmektedir. Bu sorunlar; öğrenciler, program yapısı, sınıf mevcudu ve öğretmenin kişisel-donanımsal yeterlilikleri başlıklarında kategorize edilebilir.

Öğrencilerden kaynaklanan problemlerden biri, öğretmenler tarafından öğrencilerin akademik açıdan yetersiz bulunmasıdır. Bu eksiklik özellikle Arapça ve *Kur'an-ı Kerim* derslerinde kendisini göstermektedir. Ö1 bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Öğrencilerimizin çoğu İmam Hatip Ortaokulundan gelmediği için Arapça ve *Kur'an-ı Kerim* konusunda yeterli alt yapıya sahip değiller. Bu da öğrenme sürecini zorlaştırıyor.” Akademik yetersizliğin sınıf yönetimini de zorlaştırdığı (Ö1) ve öğrencilerin derse karşı ilgisizliğine yol açtığı (Ö2, Ö5, Ö12) belirtilmiştir.

Akademik yetersizlik sorunu yalnızca Arapça ile sınırlı değildir. Genel olarak öğrenciler arasında akademik seviye farkları bulunduğu ve bunun öğrenme ortamında ciddi bir dengesizlik oluşturduğu dile getirilmiştir (Ö1, Ö5, Ö6, Ö9, Ö10, Ö12). Ek olarak bazı öğrencilerin yaşadığı dil problemi (Ö9) nedeniyle anlatılan konuları yeterince takip edemedikleri ifade edilmiştir.

Konal'ın araştırmasında da öğrencilerden kaynaklanan problemlerin başında akademik yetersizlik gelir. Çalışmadaki katılımcıların %3,20'si öğrencileri yeterli altyapıya sahip bulurken, %43,20 kısmen, %53,60 ise tamamen yetersiz bulmuştur.^[59] Aşlamacı ise İHL meslek dersi öğretmenlerinin sadece %23,6 oranında öğrencileri akademik olarak yeterli bulduğunu tespit etmiştir.^[60] Bu ortak tespitler İmam Hatip ortaokullarındaki eğitimin yeterliliği veya diğer ortaokullardan İHL'ye geçiş sorunlarını gündeme getirebilir.

Derse olan ilgisizlik de öğretmenler tarafından akademik gelişimin önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir. Aşlamacı'ya göre öğretmenlerin %65,8'i öğrencileri meslek derslerine karşı ilgisiz görmektedir.^[61] Yücel'in araştırması da öğrencilerin sadece %29,1'inin bu dersleri önemseydiğini ortaya koymuştur.^[62] Çırak ve Arslan ise orta seviyede bir ilgi/tutum tespit etmiştir.^[63] Mücahit'in araştırması söz konusu ilgisizliğin sadece derslere ilişkin olmadığını göstermektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yarısına yakını (%49,2) “fırsat bulursa İHL'den ayrılma” isteğine sahip olduğunu ifade etmiştir. Ve bu isteğin nedenlerinin başında maalesef %51,6 ile meslek dersleri öğretmenlerinin tutumları gelmektedir.^[64]

Dolayısıyla meslek dersi öğretmenlerinin öğrenciye karşı tutumlarında daha dikkatli olması beklenmektedir. Fakat bir öğretmene göre (Ö11) öğrencilerin öğretmenlere mesafeli durması nedeniyle diyalogun bazen zorlaştığı belirtilmektedir. Öğretmen-öğrenci iletişiminin eksikliği bu bağlamda 1995 yılında Konal'ın yaptığı araştırmayla ortak bir problemi işaret etmektedir. Söz konusu çalışmaya göre öğretmenlerin %40,8'i bu diyalog eksikliğini öğretmenin rehberlik yapma rolünün önündeki engellerden biri saymıştır.^[65]

Programdan kaynaklanan sorunların başında ise onun fazla yoğun olması (Ö1, Ö9, Ö11) ve ders içeriklerinin fazlasıyla teorik kalması gelmektedir (Ö1, Ö5, Ö10). Uygulama alanlarının eksikliği, meslek derslerinin hedeflenen yeterlilikleri kazandıramamasına neden olmaktadır. Ö1 bunu şöyle açıklamıştır: “Meslek dersleri kapsamında verilen bilgiler daha çok teorik kalıyor. Hitabet ve mesleki uygulama derslerinde pratik alan eksikliği nedeniyle öğrenciler gerçek bir

[59] Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 68-70.

[60] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 108.

[61] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 119.

[62] Yücel, *Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumları*, 48.

[63] Çırak, *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*, 39; Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 62.

[64] Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü*, 134-137.

[65] Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 47.

deneyim yaşayamıyorlar.” Derslerin yoğun teorik yapısı öğrencilerin konuları içselleştirmesini zorlaştırmakta; bu da derse olan ilgiyi azaltmaktadır. Tekin’in çalışmasında da derslerin teori yoğunluklu olması başat problemlerden biri olarak zikredilmiştir.^[66]

Özellikle Arapça ve *Kur’an-ı Kerim* derslerinin ezbere dayalı yapısı bu sıkıntıyı pekiştirmektedir (Ö1, Ö5). Doğaları itibariyle ekseriyetle ezbere dayalı olmaları sebebiyle bu iki derste bireysel geri bildirimler önemli hale gelmektedir. Ancak her ne kadar sınıf mevcutları genelde yeterli görülse de (Ö4, Ö6, Ö8, Ö9, Ö12, Ö15) bu iki ders için sınıftaki öğrenci sayısının fazla olduğu belirtilmiştir (Ö2, Ö5, Ö9, Ö12, Ö14).

Öğretmenlerle ilgili sorunlar da ayrı bir başlık altında toplanabilir. Öncelikle meslek dersleri öğretmenlerinin birden fazla dersi üstlenmeleri hem ders yükünün fazlaşmasına hem de her derse özel yeterlilik geliştirmeyi zorlaştırmaktadır (Ö3, Ö4).

Arslan’ın çalışmasında da öğretmenlerin çeşitli branşlarda derse girmeleri sebebiyle oluşan fazla ders yükü %34 oranında ciddi bir problem olarak görülmüştür.^[67] Konal’ın araştırmasında ise %85,60 gibi yüksek bir oran aynı sorundan şikayetçi olmuştur.^[68] Ekonomik olarak öğretmen bütçesine katkıda bulunması sebebiyle olumlu tarafının yanı sıra söz konusu durumun öğretmen motivasyonunu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.^[69]

Yanı sıra öğretmenlerin bazılarının din öğretimi yöntemleri konusunda yeterli donanıma sahip olmaması (Ö4) ve genel olarak tecrübe eksikliği (Ö6) eğitim kalitesini etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır.

Burada dikkat çekici husus hiçbir öğretmenin, öğrencilerin disiplin eksikliği yönünde bir beyanda bulunmamış olmasıdır. Halbuki Konal’ın çalışmasında öğretmenlerin sadece %23,20’si herhangi bir disiplin sorunuyla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Geriye kalanlar bir disiplin probleminin varlığından söz etmiştir.^[70] Öyleyse ya yıllar içerisinde disiplin problemleri azalmış ya da söz konusu sorunun bölgeye/ile göre değiştiği söylenebilir.

Sonuç olarak öğretmenlerin beyanlarına göre öğrencilerin akademik yetersizliği, ilgisizliği ve dil problemi; programın teorik ağırlığı ve yoğunluğu; sınıf mevcudu ve materyal eksikliği; öğretmenin ders yükü ve yöntem bilgisi gibi başlıklarda çeşitli sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu durum hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin meslek derslerinden maksimum verimi alamamasına yol açmaktadır. Ders içeriklerinin sadeleştirilmesi, uygulama odaklı hale getirilmesi ve öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerle desteklenmesi, sürecin kalitesini artırmak adına önerilebilir.

2.8. Meslek Derslerinde Karşılaşılan Sorunlara Karşı Öğretmenlerin Çözüm Önerileri

Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerini kendi perspektiflerinden değerlendirmek amacıyla katılımcılara “Meslek derslerinde karşılaştığınız sorunlara karşı çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar, öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlara dair çeşitli çözüm önerileri sunduklarını ve bu önerilerin tematik olarak farklılaştığını göstermektedir. Söz konusu öneriler ana hatlarıyla aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

[66] Tekin, *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*, 55.

[67] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 74.

[68] Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 65-108.

[69] İlhan, *İmam Hatip Meslek Dersleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Motivasyonlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi (Uşak Örneği)*, 83.

[70] Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 51-52.

Tablo 8. Öğretmenlerin Çözüm Önerileri

Temalar	F	Katılımcılar
Kaynaklar çeşitlendirilmeli/materyal desteği sunulmalı	5	Ö3, Ö7, Ö8, Ö10, Ö14
Programların içeriği azaltılmalı	4	Ö2, Ö3, Ö9, Ö14
Uygulama dersleri artırılmalı/alanları oluşturulmalı	4	Ö1, Ö3, Ö4, Ö9
Kitapların içerikleri görsel vs. bakımından zenginleştirilmeli	3	Ö2, Ö7, Ö14
Öğretmenler kendilerini yetiştirmeli	3	Ö4, Ö5, Ö6
Akademik seviyesi düşük öğrencilerin derse katılımı sağlanmalı	3	Ö6, Ö8, Ö9
Dersler günlük hayatla ilişkilendirilmeli	2	Ö1, Ö12
Öğretmen, öğrenci ve veli gönüllü olmalı	2	Ö2, Ö6
Okul-DİB işbirliği geliştirilmeli	2	Ö1, Ö2
İmam Hatip kimliği ön plana çıkarılmalı	2	Ö5, Ö14
Okullardaki fiziki yetersizlikler giderilmeli	2	Ö5, Ö14
Eleştirel düşünmeye dayalı eğitim verilmeli	1	Ö1
Okul idarecileri meslek derslerini desteklemeli	1	Ö3
Ders çeşitliği azaltılmalı	1	Ö5
Öğretmenler öğrencilere rol model olmalı	1	Ö7
Dil problemi çözülmeli	1	Ö9
Yüksek öğretime geçiş sınavında meslek dersleriyle ilgili sorular sorulmalı	1	Ö11
Bölgesel şartlara uygun programlar hazırlanmalı	1	Ö12

Katılımcıların önerileri incelendiğinde çözüm arayışlarının kaynak/materyal/ders yönü, program-içerik boyutu, MEB ve yönetime bakan taraflar, öğretmen nitelikleri gibi çeşitli düzlemlerde toplandığı görülmektedir.

Kaynak, materyal, ders ve program bakımından ele alındığında kaynakların çeşitlendirilmesi, materyal desteğinin artırılması, uygulama derslerinin ve alanlarının çoğaltılması, programların yoğunluğunun azaltılması, kitapların içeriklerinin görsel vs. bakımından zenginleştirilmesi, derslerin eleştirel düşünmeye dayalı olması ve günlük yaşamla ilişkilendirilmesi ve bölgesel koşullara uygun programların oluşturulması gibi çözüm önerileri göze çarpmaktadır.

Sorunların MEB ve yönetime bakan tarafında ise tavsiyelerin okulun fiziki şartlarının iyileştirilmesi, Okul-DİB işbirliğinin sağlanması, okul idarecilerinin meslek derslerini desteklemesi, öğretmenlerin ders çeşitliliğinin azaltılması, öğrencilerin dil problemlerinin çözülmesi, yüksek öğretime geçiş sınavlarında meslek derslerinden soruların sorulması gibi başlıklarda yoğunlaştığı görülmektedir. Arslan'ın çalışmasında da uygulama alanlarının eksikliği bir problem olarak ele alınmıştır.^[71]

Öğretmenlere bakan yönleriyle ise öğretmenlerin kendilerini mesleki ve pedagojik açıdan yetiştirmeleri (Ö4, Ö5, Ö6) önerisi başı çekmektedir. Bu bağlamda Konal'ın araştırmasında öğretmenlerin yarısından fazlasının kendilerini mesleki açıdan yetersiz gördüğü anlaşılmaktadır. Çalışmaya göre kendilerini "tamamen" yeterli görenlerin oranı %49,60'tır. Aynı çalışmada öğretmenlerin kendilerini yetiştirmeye yönelik düzenli kitap okuma oranının %4 gibi son derece düşük olduğu görülmektedir.^[72] Hatta Koç'un 2009 tarihli makalesinde İHL Meslek Dersleri Öğretim Programı'nı bile öğretmenlerin sadece takriben %17'sinin baştan sona okuduğu tespit edilmiştir.^[73] 2016 yılındaki çalışmasında Mücahit de sadece %14,8 gibi bir oranın söz konusu

[71] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 72.

[72] Konal, *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*, 52-53, 138.

[73] Ahmet Koç, "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlilikleri Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 156.

programı tamamen incelediğini ortaya koymuştur.^[74] 2017 tarihli çalışmasında Aşlamacı %37,2 ile daha yüksek bir oran tespit etmiştir.^[75] Arslan da 2019 tarihli çalışmasında öğretmenlerin mesleki bilgi eksikliğini bir problem olarak ele almıştır.^[76] Tüm bunların ışığında genel kültür ve mesleki olarak öğretmenlerin kendilerini geliştirmede yetersiz kaldığı söylenebilir.

Öğretmenlerle ilgili diğer öneriler onların rol model olmaları ve akademik seviyesi yetersiz öğrencilerin derse katılımını sağlamaları şeklindedir. Öğrencilerin öğrenme sürecine gönüllü katılımlarının sağlanması gerektiği konusunda Ö1 şu şekilde görüş belirtmiştir: “Öğrencilerin ilgisini çekmek için dersleri onların hayatına uyarlamak önemli. Örneğin İslam’ın sosyal hayat-taki etkilerinin, modern yaşamla ilişkisi ve önemli İslam alimleri hakkında ilham verici hikâyeler anlatılabilir.”

Bazı katılımcılar ise İmam Hatip kimliğinin/ruhunun öğrenci, öğretmen ve velilerde daha belirgin hale gelmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Ö5). Bu öneri okulun kurucu kimliğine ilişkin değerlerin eğitim sürecinde daha görünür kılınması yönündeki eğilimi yansıtmaktadır. Öğretmenin rol model olması gerekliliği (Ö7) de bu bağlamda değerlendirilebilir. Nitekim Mücahit’in Sivas örneğinde yaptığı 2016 tarihli çalışmada da bu husus önemli bir bulgu olarak yer bulmuştur. Araştırmada il merkezinde yaşayan öğrencilerin %16,3’ü, ilçelerde yaşayan öğrencilerin ise %30,7’si gibi azımsanmayacak bir oranda meslek dersi öğretmenlerini rol model edindiği tespit edilmiştir.^[77]

Sonuç olarak öğretmenlerin sunduğu çözüm önerileri; programların sadeleştirilmesi, içeriklerin uygulamaya açılması, fiziksel ve materyal desteklerin artırılması, öğretmen yeterliliklerinin güçlendirilmesi ve öğrencilerin motivasyonunu artıracak yöntemlerin benimsenmesi gibi çok katmanlı bir yaklaşımı içermektedir. Bu öneriler, meslek derslerinin yalnızca bir öğretim alanı değil; aynı zamanda kimlik oluşumuna ve toplumsal aidiyete katkı sunan bir mecra olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir.

Sonuç

Şırnak ilinde görev yapan İmam Hatip Lisesi meslek dersi öğretmenlerinin görüşlerine dayanan bu araştırma eğitim süreçlerinin hem genel pedagojik sorunlardan hem de bölgeye özgü sosyo-kültürel dinamiklerden etkilendiğini göstermektedir. Araştırmada kullanılan veri toplama aracındaki sekiz ayrı temanın her birinde öne çıkan bulgular sahadaki gerçekliğin fotoğrafını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Ders materyalleri ve kaynaklar bağlamında öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde ikili bir durum göze çarpmaktadır. Öğretmenler ders kitaplarını bilgi açısından yeterli bulmakla birlikte bu kitaplardaki tekrarların fazlalığından ve kavramsal yoğunluktan yakınmaktadır. Temel kaynak olan kitap bilgi yükü açısından doyurucu bulunsa da öğretimi zenginleştirecek mevcut materyal içeriklerinin yetersizliği süreci aksatan temel bir faktör olarak belirginleşmektedir.

Eğitim programlarına yönelik algıda ise sahadaki uygulayıcılar ile merkezi yönetim arasındaki örtüşmezlik dikkat çekicidir. Maarif Modeli gibi güncel reformlara rağmen öğretmenlerin en sık dile getirdiği hususlardan biri eski program ile yenisi arasında anlamlı bir farkın olmadığıdır. Bu veri politika düzeyindeki değişikliklerin sınıf içine beklenen düzeyde yansımadığını ve bazı öğretmenlerin gündeminde köklü bir değişim yaratmadığını işaret etmektedir.

[74] Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü*, 226.

[75] Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri*, 118.

[76] Arslan, *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar*, 51-52.

[77] Mücahit, *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü*, 93-94.

Katılımcılara göre öğrenci ve veli boyutunda yaşanan sorunların kaynağı ise sistemin yapısında düğümlenmektedir. Öğretmenlerin karşılaştığı en büyük mesleki sorun öğrencilerin akademik seviye farklılığı ve yetersizliğidir. Sınıf içi öğrenmeyi zorlaştıran bu akademik zayıflık bazen velilerin tutumuyla da birleşebilmektedir. Nitekim öğretmenlerin gözünden bakıldığında velilerin meslek derslerine yönelik yaklaşımını belirleyen en temel faktör yükseköğretim sınavlarının bu dersleri kapsamamasıdır. Sınav sisteminin meslek derslerini akademik başarı kriterinin dışında tutması hem öğrenci hem de veli nezdinde dersin önemsizleştirilmesine yol açıyor görünmektedir.

Çalışmanın yerel bağlama ilişkin en çarpıcı sonuçları bölgeye özgü dinamiklerde açığa çıkmaktadır. Öğretmenlerin bölgeden kaynaklı sorunlar temasında en yüksek oranda işaret ettiği husus klasik medrese faktörüdür. Şırnak'ta köklü bir geçmişe sahip olan medrese geleneği okul eğitimini gölgede bırakabilmektedir. Bu durum öğrencilerin meslek derslerine ve öğretmenlerine yönelik tutumlarında da kendini gösterebilmektedir. Öğrencilerin medrese ve dini otorite algısı ile ders içeriğine yönelik önyargıları öğretmenlerin sınıf içindeki pedagojik otoritesini zayıflatan en belirgin etkenler olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla öğrenci "seydam" dediği medrese müderrisini "öğretmenim" veya "hocam" dediği okul eğitimcisiinden daha yetkin bir bilgi kaynağı olarak görebilmektedir. Buna ek olarak bölgedeki mezhepsel farklılıklar sorunu öğretim sürecini zorlaştıran bir diğer başat faktördür. Şafii mezhebinin yaygın olduğu bir bölgede müfredatın Hanefi ağırlıklı olması ve öğrencilerin yaşadığı dil bariyeri sınıf içi iletişimi güçleştirmektedir.

Tüm bu sorunlar karşısında öğretmenlerin sunduğu çözüm önerileri teknik, yapısal ve sosyo-kültürel olmak üzere üç ana ekseninde tasnif edilebilir. Teknik boyutta katılımcılar öncelikli olarak kaynakların çeşitlendirilmesini, program içeriğinin sadeleştirilmesini ve uygulama ağırlıklı bir müfredata geçilmesini talep etmektedir. Yapısal boyutta öne çıkan ve sorunun köküne inen en stratejik öneriler meslek derslerinin üniversite sınav sistemine dahil edilmesi ve bölgesel şartlara uygun esnek programların hazırlanmasıdır. Çalışmanın özgün bağlamına işaret eden sosyo-kültürel boyutta ise İmam Hatip kimliğinin pekiştirilmesi ve bölgedeki öğrencilerin dil bariyerinin aşılmasına yönelik stratejiler geliştirilmesi teklif edilmiştir.

Neticede bu araştırma İmam Hatip Liselerindeki eğitimin niteliğinin artırılmasının yalnızca müfredat güncellemeleriyle mümkün olamayacağını göstermektedir. Program yoğunluğu, materyal eksikliği ve öğrenci ilgisizliği gibi tespitlerle bu makale daha önceki çalışmalarla örtüşmektedir. Mezhep farklılığı, dil sorunu, medrese geleneği gibi özgün bulgular ise makalenin katkı değerini artırmaktadır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı ile alan uzmanlarının hem yerel bağlamları dikkate alan hem de genel düzeyde din eğitiminin kalitesini artıracak politikalar, uygulamalar ve fikirler geliştirmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça | References

- MEB, T. C. Milli Eğitim Bakanlığı. "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları". Erişim 20 Haziran 2025. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Akçay, Sinan-Koca, Esra. "Nitel Araştırmalarda Veri Doygunluğu", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24/3 (2024), 829-848.
- Akyol, İsmail. *İmam Hatip Meslek Dersi Öğretmenlerinin Mezhep Algısı: Şırnak Örneği*. Şırnak: Şırnak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Altıntaş, Mustafa Cabir. "Yaygın Din Eğitiminde İslam İçi Çoğulculuğun İmkânı: Şırnak Örneği". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2024), 473-502.
- Arslan, Onur. *İmam Hatip Liselerinde Görev Yapan Meslek Dersi Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Kastamonu İli Örneği)*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlere Göre İmam Hatip Liseleri Profiller, Algılar, Memnuniyet, Aidiyet*. İstanbul: DEM Yayınları, 2017.
- Bahçekapılı, Mehmet. *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*. İstanbul: İlke Yayınları, 2013.
- Baltacı, Ali. "İmam-Hatip Liselerinde Çalışan Öğretmenlerin Mesleki Sorunlarının Analizi ve Çözüm Önerileri". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 52 (2019), 241-264.
- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2018), 231-274.
- Bayraktar, Mehmet Faruk. *İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları (İFAV), 8. Basım, 2010.
- Bayram, Kayhan-Coşkun, Ali. "Şırnak'ta Dini Hayat". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/40 (2022), 218-263.
- Bilgin, Beyza. "Mezhepler ve Dinler Arası Eğitim ve İşbirliği". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 1-25.
- Çırak, Meryem. *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Turumlarının İncelenmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Demir, Ömer. "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2019), 63-97.
- Doğru, Çetin. "Mezhepsel Çoğulculuk Bağlamında Din Eğitimi ve Öğretimini Yeniden Yapılandırmak Mümkün mü?". *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12 (2018), 43-169.
- Ertaş, Kasım. "Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Şırnak'ın Etnik ve Dini Yapısı". *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*. ed. İbrahim Hüseyini vd. 317-330. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021.
- Gündüz, Muhammed Muhdi. "Şırnak'ın Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri". *Şırnak 2023 Vizyon Çalıştayı*. ed. İbrahim Baz. 45-59. Mardin: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Güneş, Firdevs. *Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları, 2002.
- Güneş, Hüseyin. "Selahaddin Eyyubî Zamanında Şırnak ve Çevresi". *Uluslararası Selahaddin Eyyubî Sempozyumu Bildirileri*. ed. Necati Sümer - Ahmet Aktaş. 2/489-514. İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.

- İlhan, Mehmet. *İmam Hatip Meslek Dersleri ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Motivasyonlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi (Uşak Örneği)*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kangal, Ayşegül-Çevik Kansu, Ceren. "“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” Hakkında İlkokul 1. Sınıf Öğretmen Görüşleri”. *Eurasian Journal of Teacher Education* 6/2 (2025), 107-125. <https://doi.org/10.69918/ejte.1620917>
- Keleş, Bahattin. "Şırnak ve Çevresinde Yaşayan Müslim ve Gayrimüslim İlişkileri (Dini, Sosyal, Kültürel ve Ticari)". *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*. ed. İbrahim Hüseyini vd. 331-352. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021.
- Kılıç, Seçil-Korkmaz, Mehmet. "Öğretmenlerine Göre Seçmeli Kur'an-ı Kerim Dersinin Sorunları". *Erciyes Akademi* 37/3 (2023), 881-903.
- Koç, Ahmet. "İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2009), 131-174.
- Konal, Salim. *İmam-Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Problemleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1995.
- Korkmaz, Mehmet. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri". *ERUIFD* 1/16 (2013), 7-40.
- Korkmaz, Mehmet. "İmam Hatip Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Materyal Geliştirme Durumları". *Bilimname* 2018/35 (2018), 175-216. <https://doi.org/10.28949/bilimname.380607>
- Merriam, Sharan B. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. çev. Selahattin Turan. Ankara: Nobel Yayıncılık, 3. Basım, 2023.
- Mücahit, Mustafa. *İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretiminde Öğretmenin Rolü (Sivas ili Örneği)*. Sivas: Sivas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Naziroğlu, Bayramali vd. "DKAB Öğretmenleri ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin İnsan Doğasına İlişkin Tutumları". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/1 (2017), 471-502. <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.285112>
- Örekli, Müslime. *Anadolu İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Öğrenciler Tarafından Epistemik Otorite Olarak Görülmesi Üzerine Nitel Bir Araştırma*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Örekli, Müslime. "Epistemik Otorite Olarak Meslek Dersleri Öğretmenleri -Nitel Bir Araştırma-", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/2 (2022), 685-714. <https://doi.org/10.33420/marife.1189313>
- Özgül, Zehra. *Öğrenci Görüşlerine Göre İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersi Öğretiminin Değerlendirilmesi (Şanlıurfa Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Patton, Michael Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi, 3. Basım, 2025.
- Sâbân, Süheyl. "Tarih ve Medeniyet Bağlamında Cizre". çev. Hüseyin Güneş. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (2013), 154-162.
- Tekin, Muhammet Numan. *Yükseköğretim Kurumları Sınavlarının İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Üzerindeki Etkisi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Tosun, Cemal. "Din Eğitimi-Öğretimi ve Mezhep". *İslâmi Araştırmalar* 29/2 (2018), 257-267.

- Tunç, İsmet. "Kutsal ve Mekân İlişkisi Bağlamında Cûdi ve Çevresi". *Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Boyutlarıyla Şırnak*. ed. İbrahim Hüseyini vd. 301-315. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2021.
- Yıldırım, Ali. "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalardaki Yeri ve Önemi". *Eğitim ve Bilim* 23/112 (1999), 7-17.
- Yıldırım, Ali-Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7. Basım, 2008.
- Yücel, Zeynep. *Proje İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Derslerine Yönelik Tutumlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

